

21. Varhaiskasvatus työn murroksessa - kuvaus päivitetty 20.5.2019

1. Lasten ehdoilla ja lapsia kuunnellen

Kajaani. Ympärilläni on yhdeksän pientä "lastentarhanopettajaa". Kajaanin syrjäisessä Otanmäen päiväkodissa ei olekaan ihan tavallinen päivä: tänään lapset päättävät, mitä tehdään.

Päivän ohjelma on nuijittu aiemmin lasten omassa kokouksessa. Monipuoliseen päivään kuuluu muun muassa leivontaa, nukketeatteria, liikuntaa ja kummituksia.

– Minä ajattelin, että nyt tehdään kummituslinna. Sain hyvän idean, kun meillä oli halloweenit, niin siitä se jäi päälle. Minä tykkään kaikennäköisistä kummituksista ja kaikista vähän synkemmistä jutuista, selostaa 6-vuotias Kaapo. Pihla, Petriina ja Sanni puolestaan halusivat leipoa suklaisia muffinsseja.

– Se on kivaa ja herkullista, perustelevat tytöt valintaansa.

Päiväkodissa vietetään kokonaista lasten suunnittelemaa päivää ensimmäistä kertaa. Otanmäen päiväkodin johtaja Tiina Heikkinen on päivästä innoissaan.

– Kun lapset kuulivat tästä, he sanoivat ensimmäisenä, että "jippii, me saadaan olla opettajia". Jokainen teki toiveen piirustuksena ja sitten tehtiin pientä äänestystä. Osalla oli onneksi samoja toiveita, Heikkinen kertoo. (Julia Sieppi, Yle Areena, <https://yle.fi/uutiset/3-10118400>)

Vaikka kokonaisvastuu on aikuisilla, laki edellyttää, että lapset voivat vaikuttaa ja heidän mielipiteensä otetaan huomioon toiminnassa.

Varhaiskasvatus muutosten pyörteissä

Varhaiskasvatuksessa ollaan päivät kaikkein pienimpien lasten kanssa. Silti ala on parhaillaan isojen muutosten ja uudistusten pyörteissä. Syynä ei niinkään ole uusi teknologia vaan viime vuosien isot lakiuudistukset, jotka vähitellen alkavat konkretisoitua toiminnaksi. Nykyisin lapsen päiväkotipäivän pitää olla pedagogisesti rakennettu ja toiminta pedagogisesti suunniteltua. Uudessa laissa korostettujen pedagogisten tavoitteiden ohella on edelleen huolehdittava lasten hyvästä hoitopäivästä ja päiväkotien arjesta.

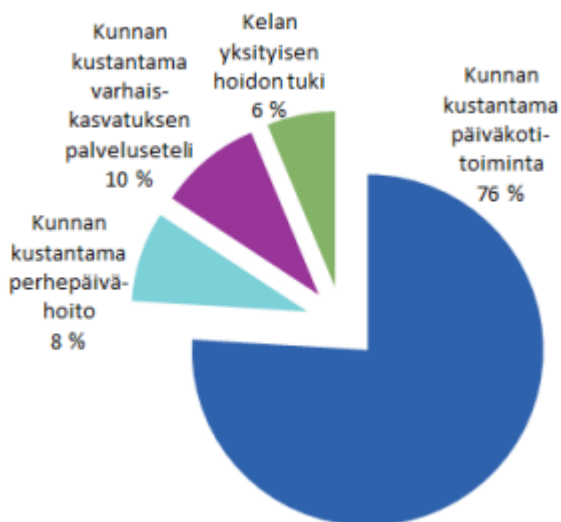
Poliittiset päättäjät puolestaan joutuvat pohtimaan, mihin kannattaa satsata ja mistä voidaan säästää, kun kysymyksessä on pienten lasten kasvatus, hoito ja opetus. Miten ratkaistaan mahdollinen tavoitteiden ja talouden ristiriita?

Viimeisen 4-5 vuoden aikana päiväkoteihin on tullut sähköisiä järjestelmiä lasten ja henkilöstön läsnäolon seurantaan, hoitoaikojen ilmoittamiseen, ruokien tilaamiseen, lasten tietojen kirjaamiseen ja arvioimiseen. "Saimme työyksikköömme älypuhelimet reilu vuosi sitten! Nyt voimme dokumentoida kuvin ja etsiä tietoa netistä." Älylaitteiden myötä viestintä on siirtynyt verkkoon. Digitalisaatio on tuonut ryhmiin myös tabletteja, älytauluja, isoja tauluteveiteitä, ja jo esiopetuksessa saatetaan harjoitella koodausta.

2. Suomessa varhaiskasvatus mahdollistaa molempien vanhempien työssäkäynnin

Vuonna 2017 varhaiskasvatukseen osallistui Suomessa yhteensä 248 000 lasta. Lukumäärä vastaa 71 prosenttia kaikista 1–6-vuotiaista lapsista. Varhaiskasvatuspaikan todelliset kustannukset olivat keskimäärin 1000 euroa kuukaudessa lasta kohti. Suomessa vanhemmat maksoivat siitä keskimäärin 130 euroa kuukaudessa. Tämä on toisin kuin monessa kilpailijamaassa.

Suomessa kunnat vastaavat suurimmasta osasta varhaiskasvatuksen kustannuksista (kuva 1). Yksityisten päiväkotien määrään vaikuttavat kuntien ostopalvelut ja palvelusetelien käyttö, joka on viime vuosina yleistynyt. Palvelusetelillä perhe voi valita kunnan hyväksymien yksityisten perhepäivähoidon tai yksityisten päiväkotien joukosta itselleen sopivimman. Kelan yksityisen hoidon tukea voi saada, jos lapsi ei ole kunnan kustantaman varhaiskasvatuksen piirissä mutta hän käy esimerkiksi yksityistä päiväkotia tai hänelle on palkattu hoitaja. Osa kunnista maksaa Kelan lakisääteisen yksityisen hoidon tuen päälle vapaaehtoista kuntalisää. (THL)

Kuva 1. Suomessa kunnat vastaavat pääosasta varhaiskasvatuksen kuluista. (THL)

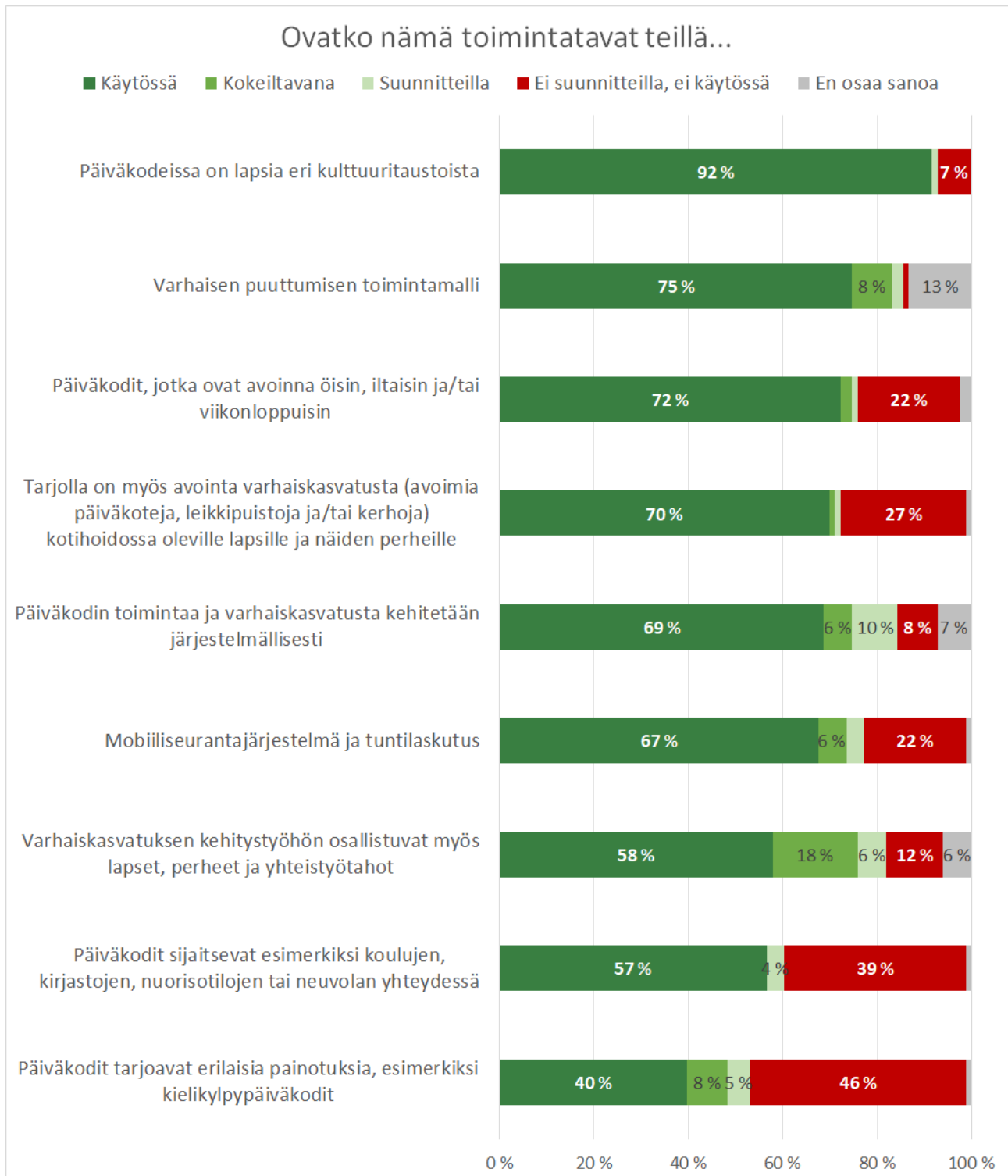
Kuntien varhaiskasvatuksessa työskentelevien yleisimpiä ammatteja vuonna 2017 olivat lastenhoitaja (17 400) ja lastentarhanopettaja (13 500), joiden yhteenlaskettu määrä oli kymmenessä vuodessa noussut reilusti. Perhepäivähoitajien lukumäärä laski samana aikana noin puoleen (4 400).

3. Mikä saa aikaan muutosta varhaiskasvatuksessa?

- Tarve tukea ja turvata lapsen kasvua ja oppimista sekä edistää kokonaisvaltaisesti hänen hyvinvointiaan ja kehitystään tärkeinä varhaisvuosina. Nämä vuodet vaikuttavat merkittävästi hänen myöhempään elämäänsä
- Varhaiskasvatuksella tarkoitetaan ”lapsen suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatuksen, opetuksen ja hoidon muodostamaa kokonaisuutta, jossa painottuu erityisesti pedagogiikka”. Lapsella on Suomessa oikeus varhaiskasvatukseen
- Tarve järjestää laadukasta varhaiskasvatusta taloudellisesti järkevästi, sekä tarve parantaa varhaiskasvatuksen vaikuttavuutta ja työn vetovoimaisuutta. Vaikuttavuus näkyy esimerkiksi inhimillisen pääoman lisääntymisenä, lasten tasapainoisena kasvuna ja kehityksenä, oppimisvalmiuksien paranemisena sekä syrjäytymisen, oppimisvaikeuksien ja niistä aiheutuvien kustannuksien vähenemisenä. Vetovoimaisuus näkyy kykynä rekrytoida ammattitaitoista henkilöstöä ja saada se pysymään.

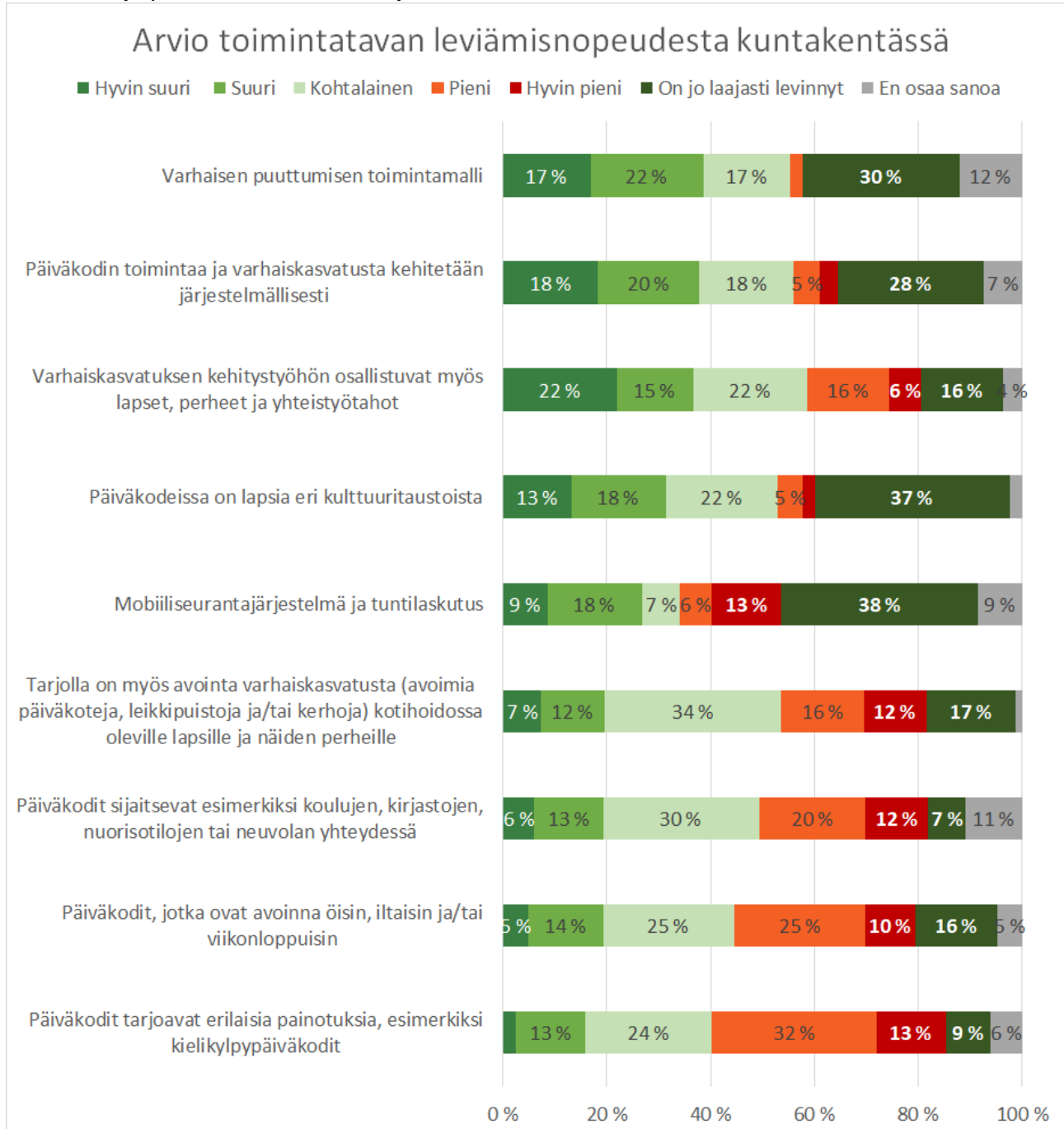
- Halu tarjota kaikille lapsille yhdenvertaiset mahdollisuudet varhaiskasvatukseen
- Perheiden ja kuntien valinnat: Perheillä on oikeus valita ja kuntien tehtävä on järjestää palvelu joko omin voimin, yhdessä muiden kuntien kanssa tai ostopalveluna, yksityisen hoidon tuen, kuntalisän tai palvelusetelin avulla. Varhaiskasvatuksen toimintamuotoja ovat päiväkotitoiminta, perhepäivähoito, avoimet päiväkodit sekä erilainen kerhotoiminta. Varhaiskasvatusta on myös koulun aloitusta edeltävä esiopetus
- Pyrkimys lasten vahvuuksien ja kasvun ja oppimisen tuen tarpeiden tunnistaminen ja kehityksen tukemiseen (tai varhaisen tuen tarjoamiseen)
- Syntyvyyden lasku 2010-luvulla noin 60 000 vuodessa noin 50 000:een, ja isot alueelliset erot lasten määrässä
- Lasten erilaiset kulttuuri- ja kielitaustat ja perhetilanteet. Joillakin alueilla asiakaskunta on muuttunut lyhyessä ajassa kulttuurisesti hyvin monimuotoiseksi
- Työelämän ja perheiden muuttuvien tarpeiden huomioon ottaminen, esim. lapsi on kotona, kun vanhempikin on kotona, tai lapsi on vuorohoidossa, kun vanhemmat tekevät ilta- tai yötyötä. Varhaiskasvatuksessa olevista lapsista 7 % oli vuorohoidossa vuonna 2016 (THL).
- Joustavuuden sovittaminen varhaiskasvatuksen tavoitteisiin ja henkilöstön työvuorojen suunnitteluun vaikeutuu verrattuna vakiintuneisiin ryhmiin ja säännölliseen läsnäoloon
- Varhaiskasvatusta suunniteltaessa, järjestettäessä tai tuotettaessa ja siitä päätettäessä on ensisijaisesti huomioitava lapsen etu
- Uuden teknologian ja laitteiden (tabletit, älykännykät, isot näytöt) mahdollistamat asiat varhaiskasvatuksessa, arvioinnissa ja yhteydenpidossa koteihin
- Mobiiliseurantajärjestelmät, jotka mahdollistavat esimerkiksi tuntilaskutuksen
- Maksuttoman varhaiskasvatuksen kokeilut
- Kiinnostavat kehityshankkeet, kokeilut ja hyvät esimerkit päiväkodeista, joissa sekä lapset että työntekijät viihtyvät
- Tarve rekrytoida osaavaa henkilökuntaa ja lisätä alan korkeakoulutettujen aloituspaikkoja ja täydennyskoulutusta. Koulutustarpeeseen vaikuttavat myös päiväkodin henkilöstörakenteen ja kelpoisuusvaatimusten muutokset.
- Asiantuntijakeskusteluissa tuotiin esiin, että koulutettujen työntekijöiden saatavuus on joillain alueilla romahtanut muutamassa vuodessa

4. Esimerkkejä uudenaikaisista toimintatavoista ja arvioita niiden yleisyydestä ja merkityksestä

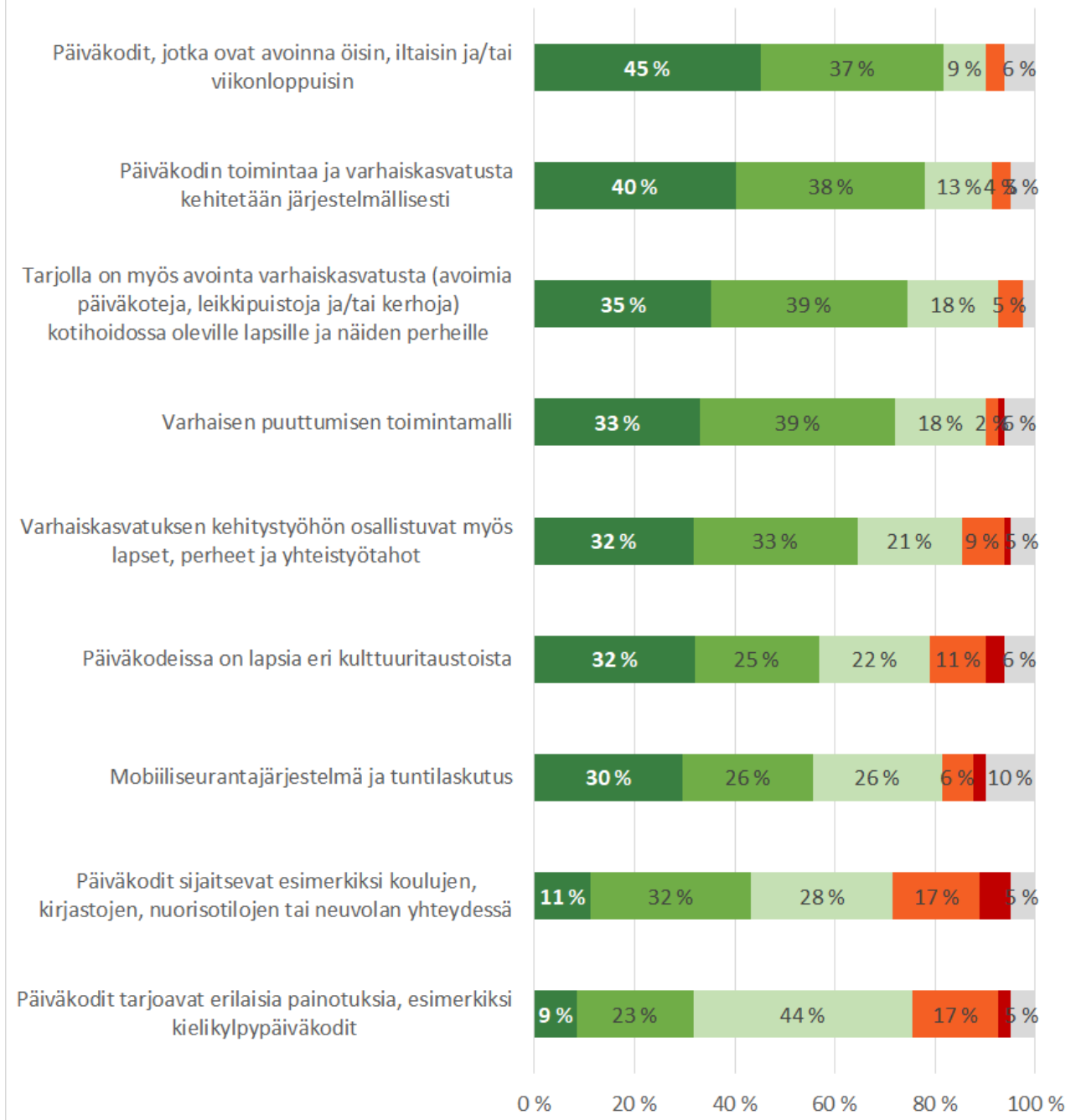
Top 5 -kyselyvastaukset: Mitä nostaisit merkittävimäksi uudeksi asiaksi työn murroksessa

- Päiväkodin toimintaa ja varhaiskasvatusta kehitetään järjestelmällisesti. ”Työtä tehdään aidosti yhdessä, jokaisen osaaminen esille ja lasten parhaaksi.”
- Kehitystyöhön osallistuvat myös lapset, perheet ja yhteistyötahot
- Tuen tarpeeseen vastaaminen ja varhaisen puuttumisen toimintamallit
- Öisin, iltaisin ja viikonloppuisin avoinna olevat päiväkodit, vuorohoito
- Lasten ja perheiden eri kulttuuri- ja kielitaustat

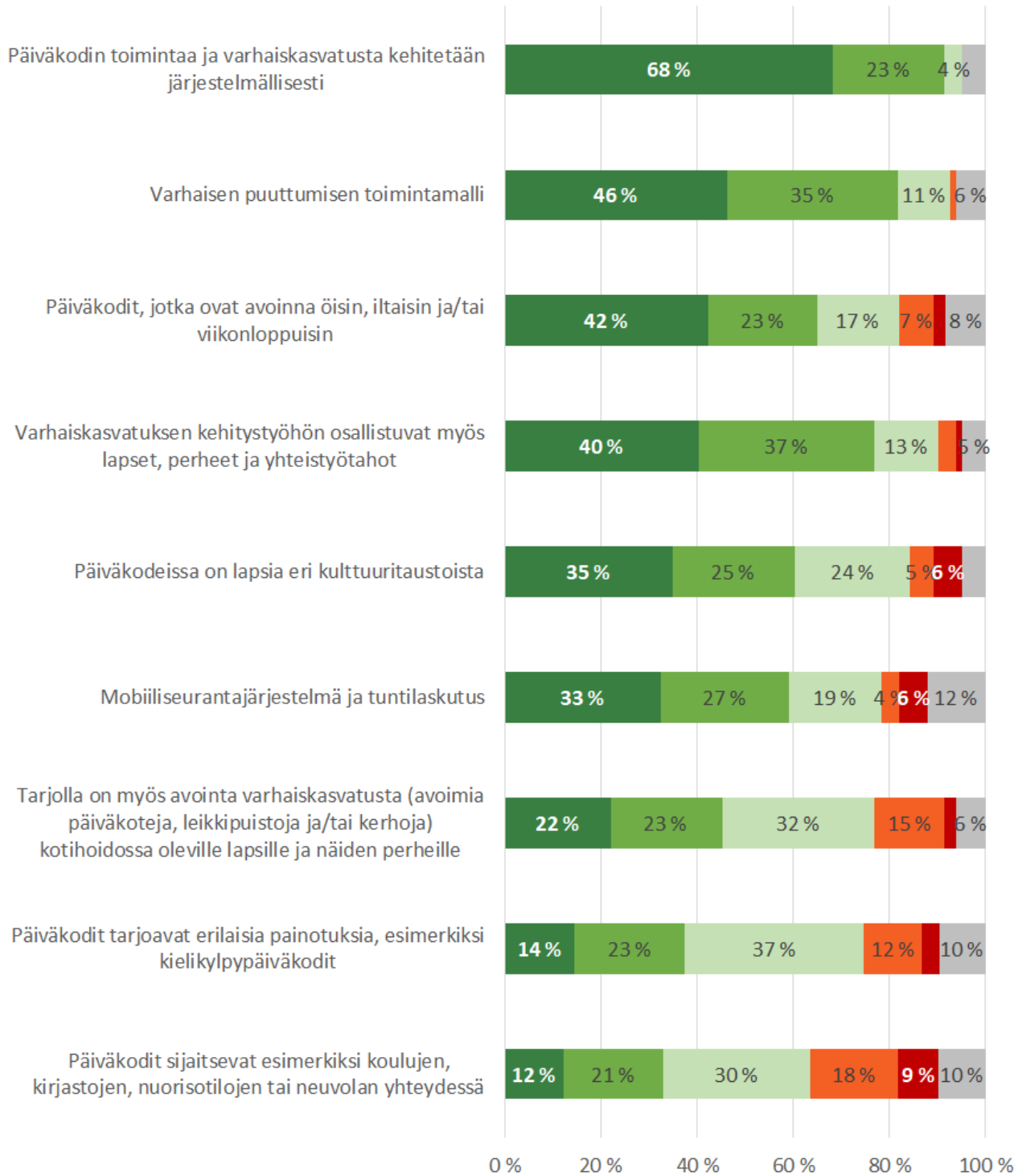
Merkitys asiakkaalle ja kuntalaiselle toteutuessaan

■ Erittäin suuri ■ Suuri ■ Kohtalainen ■ Pieni ■ Ei merkitystä ■ En osaa sanoa

Merkitys henkilöstölle toteutuessaan

■ Erittäin suuri ■ Suuri ■ Kohtalainen ■ Pieni ■ Ei merkitystä ■ En osaa sanoa

5. Nousevia ammatteja ja osaamistarpeita

- Varhaiskasvatuksen opettaja ja erityisopettaja
- Varhaiskasvatuksen sosionomi
- Taito tunnista lasten tarpeita ja suunnitella toimintaa niiden kautta
- Monikulttuurisuusosaaminen, ”eri kulttuurista tulevien perheiden lämmin vastaanotto”, suomen kielen kehityksen tukeminen, kielikylpyosaaminen
- Eri kumppaneiden (esim. perhetyö) kanssa tehtävän yhteistyön osaaminen
- Kyky oppia hyödyntämään digitalisaation ja somen tarjoamia mahdollisuuksia
- Kyky vastata lasten ja heidän perheidensä erilaisiin tuen tarpeisiin, tarvittaessa yhteistyössä esimerkiksi sosiaalihuollon kanssa
- Psykologin palvelut varhaiskasvatuksessa
- Johtamisen osaaminen, toimintakulttuurin kehittäminen, valmentava johtaminen
- Palveluohjaaminen
- Moniammatillisen tiimityön osaaminen kaikessa varhaiskasvatuksessa
- Taito ohjata ja valvoa yksityisiä palveluntuottajia
- Oman työn markkinointi

6. Miten työn murrosta varhaiskasvatuksessa kannattaa seurata?

- Seuraamalla alan tilastoja, tutkimuksia ja kehitystekoja, esimerkiksi tilastot varhaiskasvatuksen järjestämisen tavoista, Valtioneuvoston seuranta ja arviot varhaiskasvatuksen uudistuksen vaikutuksista, Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen Karvin selvitykset, hyvät esimerkit ja kiinnostavat ratkaisut Tekojen torilla, Julkisen alan työhyvinvointitutkimus, Kunta10-tutkimus, Varhaiskasvatuksen henkilöstörakenteen kehitys ja varhaiskasvatuskelpoisten tutkintojen aloittaneiden ja suorittaneiden määrät, Varhaiskasvatuksen neuvottelukunta valmistelemat varhaiskasvatuksen tulevaisuuskuvat
- Jatkamalla alan asiantuntijoiden (johto ja henkilöstö), kehittäjien, kouluttajien ja tutkijoiden tapaamisia

7. Mitä on tarpeen tehdä, jotta varhaiskasvatusala onnistuu työn murroksessa?

- Tärkeintä on huolehtia, että resurssit ja sijaisjärjestelyt ovat kunnossa
- Pitää olla kykyä ja rahaa palkata osaajia ja pitää heidät työssä
- Pitää huolehtia sekä nykyisistä että mahdollisista tulevista johtajista
- Työntekijät mukaan kehittämiseen ja esimiehille osaamista muutosten johtamiseen ja läpiviemiseen
- Varhaiskasvatus tekee ja sillä on tarvittava osaaminen tehdä moniammatillista ja monialaista yhteistyötä esi- ja perusopetuksen, neuvolan sekä sosiaali- ja terveyshuollon kanssa, jotta lapset saavat tarvitsemaansa tukea
- Täydennyskoulutusta ja koulutus- ja urapolkuja koko henkilöstölle. Koulutukseen osallistuminen mahdolliseksi työn ohella tulevien vuosien muutoksissa. Lastenhoitajien lisäkoulutus opettajiksi
- Jokaiseen yksikköön mentorointijärjestelmä, jotta uudet työntekijät saavat riittävän tuen
- Selkeä visio varhaiskasvatuksen tulevaisuudesta ja suunnitelmallinen eteneminen sitä kohti ilman poukkoilua
- Riittävä lisäys varhaiskasvatuksen opettajankoulutuksen aloituspaikkoihin
- Kunnallisella puolella on huomattavasti yksityistä enemmän tuen tarpeessa olevia lapsia. Heistä pitää huolehtia ja se edellyttää enemmän henkilökuntaa
- Kuunnellaan henkilöstöä. Kuunnellaan myös lapsia
- Kehitetään myös perhepäivähoitoa. Sitä tarvitaan edelleen esimerkiksi pienissä maaseutukunnissa
- ”Varhaiskasvatus vaatii pikaista apua, jos sen laadusta halutaan pitää kiinni. Huoli on suuri kentällä ja tulevaisuuden näkeminen valoisana on nyt vaikeaa. Me haluaisimme ja osaisimme tehdä työmme laadukkaasti, jos siihen annettaisiin mahdollisuus.”

8. Mitä tai miten tekemällä epäonnistumisen riski kasvaa?

- Jos edellä mainitut asiat eivät ole kunnossa ja valvonta puuttuu, niin silloin uskon kaiken menevän pieleen ja tulevan samoja asioita, joita hoivakotikeskustelussa on kuultu
- Jatkamalla vanhoilla toimintamalleilla, vaikka ne eivät enää soveltuisikaan
- Menemällä tehostamisessa liian pitkälle, ja jättämällä huolehtimatta henkilöstöstä. Peli on menetetty, kun ei enää pystytä rekrytoimaan ja pitämään ammattitaitoista henkilöstöä, tai kun nuoret eivät enää hakeudu alan koulutukseen
- Lisäämällä muutosta ilman resurssointia, koulutusta ja ihmisten kuuntelemista
- Pitääkö käyttöasteen todella olla jatkuvasti huipussaan, kun toimitaan lasten kanssa?
- Antamalla päiväkotien muuttua säilytyspaikoiksi, joissa tavoitteena on ainoastaan selvitä päivästä, niin ettei kenellekään satu mitään
- Hukkaamalla hyvä, moniammatillinen työtapa varhaiskasvatuksessa
- ”Suuret lapsiryhmät, työajan pidennykset ilman palkankorotuksia, lomarahojen leikkaukset yhdistettynä pieneen palkkaan saavat ihmiset lähtemään”

9. Mahdollisia seurauksia ja kytkentöjä työmarkkina- ja kehittämistoimintaan

- Pohdittavaksi neuvottelu- ja työryhmissä
- Koulutuksen sisältöjä ei uudistettu lakimuutoksen yhteydessä: Koulutuksen ja täydennyskoulutuksen uudistaminen vastaamaan osaamistarpeita

Vaikeutena on tuoda mediassa esille hyvää ja positiivista alasta, vaikka koko ajan saadaan arjessa paljon hyvää aikaan.